

Данилюк Е. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Кійко Ю. Є.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НЕОЛОГІЗМИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ХХІ СТ.: ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено висвітленню стану німецького лексичного складу на початку ХХІ ст. Вона є продовженням і доповненням студій Г. Фатера, В. Теуберта, Д. Штеффенс та інших лінгвістів, які досліджували неологізми в німецькій мові на різних часових зрізах.

Мова перебуває у постійному стані непомітних змін на всіх її рівнях. Ці зміни зумовлені лінгвальними й екстралінгвальними чинниками. Найбільш помітно це простежується на лексико-семантичному рівні, тому нагальним залишається висвітлення тенденцій розвитку в людській мові загалом і німецькій мові зокрема на предмет появи нових лексичних одиниць на певних етапах її розвитку.

З появою Інтернет-сайту Німецької академії наук, де фіксуються неологізми з усіх доступних джерел, з'явилася можливість отримати більш повну і завжди актуальну картину про новоутворення у німецькій мові. Ця обставина зумовила вибір джерела для нашої розвідки.

Мета статті – встановити тематичні і частиномовні характеристики неологізмів у німецькій мові за 2017–2018 рр. Загальна кількість проаналізованих неологізмів становила 2 063 лексичні одиниці.

У частиномовному аспекті найбільша кількість новоутворень припадає на іменники (91,6%). Далі за спадом йдуть прикметники (6,6%) та дієслова (1,8%). Отримані результати вказують на те, що швидкість появи нових слів на сучасному етапі стабільно висока з тенденцією до зростання. Це дає змогу припустити, що словниковий склад німецької мови за збереження такого темпу новоутворень із часом може зазнати значних змін. Але тут потрібні подальші спостереження за новоутвореннями в німецькій мові, оскільки це лише перша розвідка подібного роду.

Виокремлені неологізми класифіковано на 17 тематичних царин, які за кількісними показниками утворюють три зони: 1) високочастотну (від 10% і вище, групи «соціальні мережі», «політика» та «економіка»); 2) середньочастотну (5–9%, групи «культура», «автомобіль», «наука/техніка», «здоров'я», «стиль життя», «медіа», «їжа/напої»); 3) низькочастотну (до 4%, групи «спорт», «природа», «професії/кар'єра», «подорож», «кінематограф», «музика» та «освіта»).

Ключові слова: неологізм, тематичний аспект, частиномовний аспект, німецька мова.

Постановка проблеми. Мова як суспільне явище перебуває у постійному стані непомітних змін на всіх її рівнях, що зумовлено лінгвальними й екстралінгвальними чинниками. Найбільш помітно це простежується на лексико-семантичному рівні, де пересічний носій мови послуговується на різних етапах свого життя дещо відмінним лексичним запасом. Тому видається вельми актуальним висвітлення тенденцій розвитку в людській мові загалом і німецькій мові зокрема на предмет появи нових лексичних одиниць (неологізмів) на певних етапах її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Неологізми, під якими традиційно розуміють будь-які лексичні новоутворення в різноманіт-

них сферах людської діяльності (пор. [4, с. 520; 1]), неодноразово були об'єктом різнопланових наукових розвідок. У германському мовознавстві це питання висвітлювалося в працях Г. Гарлас і Г. Фатера [6], В. Теуберта [14], Л. Рікка [11] та багатьох інших. Першу спробу повного опису та типології неологізмів у німецькій мові ХХ ст. здійснили Г. Гарлас і Г. Фатер [6].

Поява неологізмів зумовлена, насамперед, розвитком виробництва, науки і техніки, появою нових явищ у різних сферах суспільного життя, у тому числі в політиці, економіці, культурі тощо. Не останню роль при цьому відіграють міжмовні контакти, коли відбувається процес запозичення між різними лінгвокультурами.

Нині в німецькій мові, як і в багатьох інших мовах, активновикористовуютьангломовнулексику (пор. [1; 2; 3, с. 179; 5]).

Неологізми прийнято розглядати у певні часові відрізки, наприклад неологізми XIX ст., 90-х років XX ст., неологізми XXI ст. Питання, як довго неологізми можуть зберігати свою новизну, залишається й досі відкритим. Припускають, що вони переходять у загальний словниковий запас певної мови протягом 10–15 років. Іноді цей термін може бути й коротшим, адже нові слова завдяки сучасним технічним можливостям фіксуються у словниках набагато швидше, ніж це було ще 30 років назад (пор. [8, с. 12]).

Важливу роль під час аналізу неологізмів відіграють словники, які фіксують лексичний склад мови на певному етапі її розвитку. Багато науковців, за В. Теубертом [14, с. 129], вважають, що спеціальні словники потрібно створювати не для неологізмів загалом, а лише для нових, неординарних іншомовних слів. Перші словники неологізмів німецької мови почали з'являтися лише із середини XX ст. (*Neologismen in der deutschen Sprache*, 1977/1982). Далі послідували словники *Neuer Wortschatz. Neologismen der 90er Jahre* (2004) і *Deutsches Neologismenwörterbuch. Neue Wörter und Wortbedeutungen in der Gegenwartssprache* (2007). Нині лексикографи переходять поступово до створення онлайн-словників, які щоденно оновлюються.

У багатьох розвідках із неології у німецькій мові використовують часто банк текстів провідного журналу *Der Spiegel*. Так, Л. Недиба у роботі *Neologismen in der deutschen Gegenwartssprache* [9] проаналізувала характер неологізмів і встановила на матеріалі зазначеного журналу, як зріс лексикон німецької мови на початку XXI ст. Особливу увагу авторка приділила різним видам розширення словникового складу й опису новоутворень.

У працях А. Геберта *Neue Wörter. Neologismen in der deutschen Sprache seit 1945* [7], Д. Герберга, М. Кінне та Д. Стефенс *Neuer Wortschatz. Neologismen der 90er Jahre im Deutschen* [8], *Neue Wörter und Wortbedeutungen in der Gegenwartssprache* [10], Д. Стефенс та Д. аль-Ваді *Neuer Wortschatz. Neologismen im Deutschen* [12] детально розглянуто неологізми зазначених часових відрізків. Автори зупиняються при цьому на їхніх ознаках і критеріях відбору.

Цікавим контрастивним дослідженням видається словник Д. Стефенс та О. Нікітіної *Deutsch-russisches Neologismenwörterbuch. Neuer*

Wortschatz im Deutschen [13]. Науковці вперше зіставили тенденції утворення та розвитку неологізмів у двох різнотипних лінгвокультурах.

Із появою німецькомовного Інтернет-сайту <http://www.wortwarte.de>, де реєструються неологізми з багатьох джерел, з'явилася можливість отримати більш повну і завжди актуальну картину про неологізми в сучасній німецькій мові. Ця обставина зумовлює новизну нашої розвідки.

Постановка завдання. Мета статті – встановити тематичні і частиномовні характеристики неологізмів у німецькій мові (2017–2018 рр.) на основі спеціального сайту неологізмів <http://www.wortwarte.de>.

Джерельною базою дослідження слугував авторитетний сайт Німецької академії наук Берлін-Бранденбург (<http://www.wortwarte.de/>), де фіксуються новоутворення в сучасній німецькій мові. Фактичний матеріал зібрано протягом 2017–2018 рр. у результаті двох вибірок: перша (січень – червень 2017 р.) містить 928 лексичних одиниць та друга (вересень 2017 – лютий 2018 р.) становить 1 135 лексем. Загальна кількість проаналізованих неологізмів становила 2 063 лексичні одиниці.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз відібраних неологізмів за 12 місяців виявив, що щодня в німецькій мові з'являються 5,7 нових слів. Зіставлення отриманих даних у двох вибірках дає змогу стверджувати, що протягом 2017–2018 рр. спостерігається подібна динаміка новоутворень у частиномовному і тематичному аспектах.

У частиномовному аспекті найбільша кількість новоутворень припадає на іменники. Далі за спадом йдуть прикметники та дієслова. Так, у першій вибірці зафіксовано 93,5% (868) іменників, 5,2% (48) прикметників та 1,3% (12) дієслів. У другій вибірці їх кількість становила: 90,1% (1 022) іменників, 7,8% (89) прикметників та 2,1% (24) дієслів. Для наочності наведемо діаграму (рис. 1).

Отримані кількісні результати вказують на те, що швидкість появи нових слів у зазначений період стабільно висока з тенденцією до зростання. Можна припустити, що словниковий склад німецької мови за збереження такого темпу новоутворень із часом може зазнати значних змін. Але тут потрібні подальші спостереження за новоутвореннями в німецькій мові, оскільки це лише перша розвідка подібного роду.

Аналіз неологізмів у тематичному аспекті дав змогу виокремити серед них такі семантичні групи: автомобіль (*der Abschalttrick, der*

Batteriecrosser); економіка (*die America-First-Strategie, der Ungleichheitsvergleich*); здоров'я (*die Orgasmusstimmung, das Floating-Yoga*); їжа/напої (*die Torfotografie, die Wasabireibe*); кінематограф (*das Psychopathenkinno, das Speedwatching*); культура (*der Genre-Hybrid, das Echtzeitpuzzle*); медіа (*der Gameshow-Idiot, der Geschichtsumbau*); музика (*der Betroffenheitspopbarde, der Electropopschmalz*); наука/техніка (*das Nanovirus, das Zwergsternsystem*); освіта (*die Ersatzchance, der Abiturpool*); подорож (*das Zugkontrollsystem, der Canyoningurlaub*); політика (*das Fußfessel-Gesetz, das Gefährdergesetz*); природа (*der Mikroplastikmüll, der Klimaschutzrückzug*); професія/кар'єра (*der Single-Sign-on-Dienst, das Abgabepflichtwesen*); соціальна мережа (*der Kohlchip, durchbloggen*); спорт (*der Zwischen-Höhepunkt, die Energieverschwendungssportart*); стиль життя (*das Trendfasten, die Kopfkonstruktion*).

Кількісний аналіз отриманих неологізмів дав змогу встановити певні особливості розподілу новоутворень у сучасній німецькій мові за тематичним критерієм. Для наглядності створено діаграму (рис. 2).

Виокремлені тематичні групи можна згрупувати за кількістю зафіксованих одиниць у три зони: високочастотну, середньочастотну і низькочастотну.

До високочастотної зони належать три групи з часткою в загальному корпусі від 10% і вище. До середньочастотної зони відносимо сім груп із

часткою від 5% до 9% від загальної кількості. До низькочастотної зони відносимо сім груп із часткою від 1% до 4% від усіх неологізмів.

Найбільша кількість новоутворень зафіксована у сфері «соціальна мережа» (13%). Це підтверджує тезу про стрімкий розвиток суспільства в згаданій царині суспільного життя. Окрім того, як показують останні світові події, зумовлені різними природними катаклізмами та пандемією, зазначена семантична сфера буде й надалі активно розвиватися. Це пов'язано також і з новітніми винаходами, що поліпшують роботу різноманітних засобів комунікації, наприклад *der In-Display-Fingerabdrucksensor, die Podcatcher-App, der Secure-Element-Chip* тощо.

Ще одна високочастотна сфера неологізмів у сучасній німецькій мові пов'язана з політикою. Ця тематична царина становить 11% усіх новоутворень. Вони стосуються, насамперед, проблеми біженців, яка останнім часом стала справжнім випробуванням для світу загалом і Європейського Союзу зокрема, наприклад: *der Auslandsrecall, das Flüchtlingshelfernetzwerk, der Immigrationismus* тощо.

На третьому місці за обсягом групи, згідно з отриманими даними, знаходяться неологізми з економічної царини. Їх загальна частка у нашій вибірці становила 10%. Серед новоутворень домінують лексеми, які пов'язані з новітніми платіжними засобами, наприклад *die Kryptodevise, der Nocoiner, die Staats-Coin*. Значну частку неологізмів тут становлять також лексеми, що пов'язані з Інтернет-торгівлею: *der Fakeverkäufer, die*

Рис. 1. Новоутворення у німецькій мові у частинимовному аспекті (2017–2018 рр.)

In-Skill-Zahlungsfunktion, das Self-Checkout-System тощо.

До зони тематичних груп із середніми показниками належать неологізми у таких сферах, як *культура* (8%), *автомобіль* (8%), *наука/техніка* (7%), *здоров'я* (6%), *стиль життя* (6%), *медіа* (6%), а також *їжа/напої* (5%). Зазначені царини є постійно актуальними, але їхні показники виявилися нижчими за відповідні дані *соціальних мереж, політики й економіки*.

У зоні середньої частоти важливою сферою є тематична група *здоров'я*. Зазначена царина була й залишається у фокусі уваги людства, оскільки людина як біологічна істота постійно турбується про своє виживання в часи забруднення навколишнього середовища, поступового старіння населення в розвинутих країнах, психічного виснаження працівників за надмірного інформаційного навантаження і т. п. Як наслідок, виникають новітні способи лікування тих чи інших захворювань, розладів, різноманітні методи профілактики та засоби зміцнення імунітету тощо. Прикладами новоутворень цієї сфери є такі лексеми, як *die Sorgenfaltenanatomie, die Immununterdrückung, die Weihrauchtherapie, die Kreuzbandrekonstruktion, die Röntgenreiztherapie*.

До неологізмів із середнім обсягом належить семантична група *стиль життя*. До неї входять новоутворення на позначення новітніх способів, умов суспільного існування, наприклад *der Craftivism, das Acrylmöbel, die Wohncommunity, der Fruchtsecco*. Завдяки поєднанню різних стилів попередніх епох із новітніми підходами

виникають нові дескрипції сьогодення, як-от: *der Vinylprint, die Glam-Squad, die Beauty-Boys-Bewegung, das Crowdlending-Modell* тощо.

До зазначеної зони увійшла й тематична група *медіа*. Новими дескрипціями тут намагаються описати реалії сучасного бурхливого суспільного життя, де телебачення і новітні засоби комунікації перетворилися на буденність, яка неймовірно швидко ускладнюється через технічний прогрес, новітні технології, нові різновиди передач тощо, наприклад: *die Halbnacktshow, der Porträtlicht-Modus, die TV-Säule, das Häme-TV*.

Зону з низькочастотними тематичними групами неологізмів у сучасній німецькій мові становили такі тематичні утворення, як *спорт* (4%), *природа* (4%), *професія/кар'єра* (4%), *подорож* (3%), *кінематограф* (2%), *музика* (2%) та *освіта* (1%).

Найменшою тематичною групою за обсягом виявилась сфера *освіти*. Новоутворення цієї сфери діяльності позначають неминучі інноваційні процеси в освітньому житті суспільства через зміни в педагогічних підходах та вдосконалення методики викладання, але їхня частка незначна порівняно з іншими тематичними групами. Прикладами неологізмів цієї царини є *das Inklusionsaufwendungsgesetz, der Abiturpool, die Surrealschule*.

Висновки і пропозиції. Сучасну мову важко уявити без неологізмів, адже поява нових слів свідчить про розвиток мови. Відсутність неологізмів може свідчити лише про занепад мови через відсутність будь-яких змін.

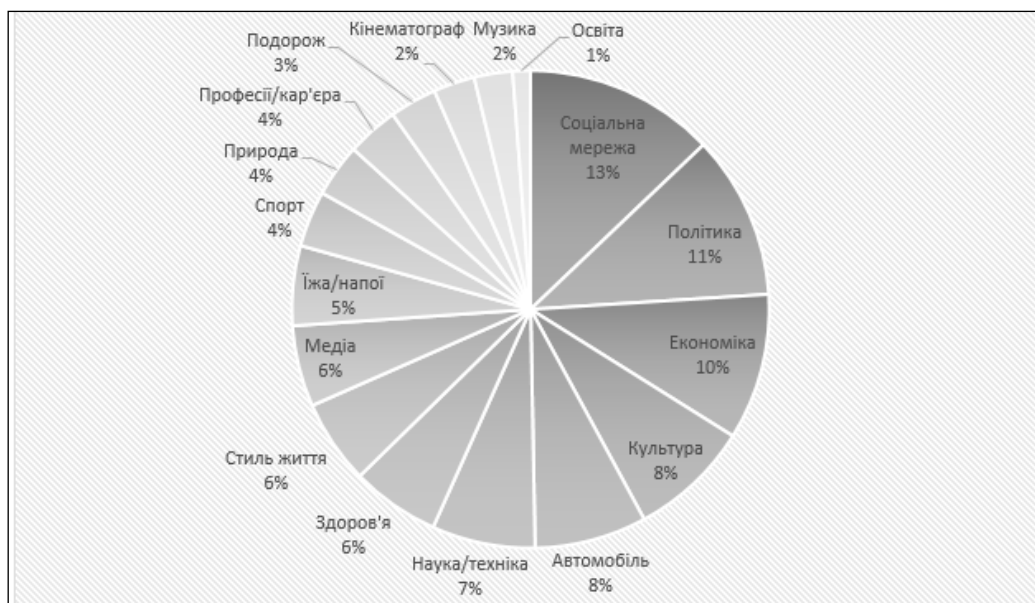

Рис. 2. Тематичний розподіл неологізмів у сучасній німецькій мові (2017–2018 рр.)

Неологізми слугують, з одного боку, для номінації нових або ще не названих понять, реалій, а з іншого – для заміни попередніх найменувань новими. Це зумовлено різними чинниками, насамперед тенденцією до мовної економії, уніфікації номінативних моделей, виразнішого, точнішого найменування, експресивно-стилістичного оновлення, з причин соціально-політичного, пуристичного та евфемістичного характеру.

Проведений аналіз неологізмів у сучасній німецькій мові протягом дванадцяти місяців у 2017–2018 рр. виявив 2 063 новоутворення. Отримані неологізми належать до 17 тематичних царин, які утворюють три частотні зони: високо-, середньо- і низькочастотну. До високочастотних груп відносимо галузі *соціальна мережа* (13%),

політика (11%) й *економіка* (10%). У зоні середньої частоти перебувають групи *культура* (8%), *автомобіль* (8%), *наука/техніка* (7%), *здоров'я* (6%), *стиль життя* (6%), *медіа* (6%) та *їжа/напої* (5%). Низькочастотними групами виявилися сфери *спорт* (4%), *природа* (4%), *професії/кар'єра* (4%), *подорож* (3%), *кінематограф* (2%), *музика* (2%) та *освіта* (1%).

Перспективним напрямом подальшого дослідження вбачаємо встановлення словотвірних властивостей німецьких неологізмів для зіставлення з даними попередніх часових відрізків. Цікавим видається також порівняння отриманих даних із відповідними даними в українській мові для встановлення мовних особливостей зазначених лінгвокультур у часи глобалізації.

Список літератури:

1. Апроксимативні методи дослідження словникового складу / В. В. Левицький та ін. Чернівці : Рута, 2000. 198 с.
2. Кійко С. В. Англїцизми в сучасній німецькій мові (на матеріалі журналу *Der Spiegel*). *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2007. № 339–340. С. 142–155.
3. Кійко Ю. Є. Фрактальне моделювання інформаційної структури медіатекстів. Чернівці : Технодрук, 2018. 402 с.
4. Bußmann H. *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart : Kröner, 1990. 904 s.
5. Carstensen B., Galinsky H. *Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache: Entlehnungsvorgänge und ihre stilistischen Aspekte*. Heidelberg : Winter, 1975. 86 s.
6. Harlass G., Vater H. *Zum aktuellen deutschen Wortschatz*. Tübingen : Narr, 1974. 221 s.
7. Heberth A. *Neue Wörter. Neologismen in der deutschen Sprache seit 1945*. Wien : Verlag der Wissenschaft, 1977. 240 s.
8. Herberg D., Kinne M., Steffens D. *Neuer Wortschatz. Neologismen der 90er Jahre im Deutschen*. Berlin : Walter de Gruyter, 2004. 240 s.
9. Nedyba D. L. *Neologismen in der deutschen Gegenwartssprache*. Tuscaloosa : Alabama, 2013. 85 s.
10. Quasthoff U. *Deutsches Neologismenwörterbuch. Neue Wörter und Wortbedeutungen in der Gegenwartssprache*. Berlin : de Gruyter, 2007. 690 s.
11. Riikka L. *Neologismen in deutschen Presstexten*. Jyväskylä : Universität Jyväskylä, 2009. 92 s.
12. Steffens D., al-Wadi D. *Neuer Wortschatz. Neologismen im Deutschen 2001-2010*. 2 Bände. Mannheim : Institut für Deutsche Sprache, 2013. 577 s.
13. Steffens D., Nikitina O. *Deutsch-russisches Neologismenwörterbuch. Neuer Wortschatz im Deutschen 1991–2010*. 2 Bände. Mannheim : Institut für Deutsche Sprache: 2014. 598 s.
14. Teubert W. *Neologie und Korpus*. Tübingen : Narr, 1998. 170 s.

Danilyuk E. V., Kiyko Yu. Ye. NEOLOGISMS IN GERMAN LANGUAGE OF THE 21-th CENTURY: THEMATIC ASPECT

The article is devoted to the coverage of the state of German vocabulary at the beginning of the 21 century. It is a continuation and addition of the research of H. Vater, W. Teubert, D. Steffens and other linguists who studied neologisms in German language in different periods of time.

The language is in constant state of imperceptible changes on all levels of the language. These changes are due to lingual and extralinguistic factors. This is the most noticeable on the lexical-semantic level. Therefore, the coverage of development trends in the human language in general and in German language in particular regarding the appearance of new lexical units on certain stages of its development remains relevant.

With the advent of the website of the German Academy of Sciences (<http://www.wortwarte.de>), which captures neologisms from all sources, it became possible to get a more complete and always up-to-date picture of neologisms in the German language. This circumstance determined the choice of source for our research.

The purpose of the article is to establish thematic and part-of-speech characteristics of neologisms in the German language (2017-2018). The total number of neologisms is 2063 lexical units.

In a part-of-speech aspect, most neologisms are nouns (91.6%). Further down are adjectives (6.6%) and verbs (1.8%). These results indicate that the rate of occurrence of new words at the present stage is stably high with a tendency to increase. This suggests that the vocabulary of the German language, while maintaining this pace of neologisms, may undergo significant changes over time. But here further observations of new words in the German language are needed, because this is only the first study of this kind.

The distinguished neologisms are classified into 17 thematic areas, which are quantitatively divided into three zones: 1) high-frequent (from 10% and above), groups of social networks, politics and economics; 2) mid-frequent (5% - 9%), groups of culture, automobile, science / technology, health, lifestyle, media, food / drinks; and 3) low-frequent (up to 4%), groups of sports, nature, professions / careers, travel, cinema, music and education.

Key words: *neologism, thematic aspect, parts of speech, German language.*